

MEDBORGARENS COME-BACK UPPSKJUTEN

ERIK HÖRSTADIUS

Det fanns de som trodde på en intellektualisering av politiken när ideologierna spelat ut sin roll; att ideologiska läsningar då kunde biläggas och en nykter, saklig samförståndsanda ge politiken ny kraft. Men så blev det inte.

När jag var i sjuårsåldern och började ställa frågor om politik tog det inte mer än en sittning förrän jag såg ljuset. Socialdemokratien tog pengar från de rika och gav till de fattiga. Jag föreslog då att de borde heta Robin Hood-partiet.

Från och med den dagen såg jag politik som en kamp mellan de goda och de onda. Ända upp i sena tonåren läste jag allting som handlade om politik med vänsterglasögon. Den egna sidans argument passerade okritiskt, den andra sidans försökte jag analysera sönder så att bara smulor låg kvar.

I plagget var jag smartast och kanske den som var allra mest kunnig

ERIK HÖRSTADIUS är frilansjournalist och författare.

i de politiska sakfrågorna. Och, som sagt, jag stod på den rätta sidan. Jag borde ha sopat banan med moderaterna i klassen.

Men jag märkte, framför allt i löntagarfondsfrågan, att mina argument inte bar. Jag minns hur det liksom kliade innanför svagt rodnande kinder när jag blev översnackad, som när man är trött, lider av näringsbrist och bara har pliktsaker att se fram emot. Men jag drog snarare slutsatsen att jag pluggat på för dåligt än att jag gått på något jag innerst inne inte trodde på.

Vi blev aldrig riktigt osams. Men det fanns ofta en hetsighet i diskussionerna. Man kan säga att vi, faktiskt, brann för saken. En gång urtärtade det hela till våld. Det var i högstadiet, då min SSU-klubb mötte MUF:arna i debatt med tidtagare och publik. Vi hade mobiliserat mobben: de stora, starka finnarna och jugoslaverna från höghusområdet

och deras svenskfödda lakejer. De satt längst bak, och när vi på podiet kippade efter intellektuell luft reste de sig som en man och överöste moderaterna med kottar och olästa exemplar av SSU-propagandistiska trycksaker (mjuka pärmar, dock). Den ledande moderate ideologen började gråta.

Intellektuell befrielse

Cirka fem år senare: ett annat minne. Hur jag nästan över natten krängde av mig den ideologiska tvångströjan och plötsligt fördomsfritt tog ställning till politiska sakfrågor. En intellektuell befrielse; från att ha varit ensidigt kritisk mot motståndarna övergick jag till att bli snudd på hänsynslös mot de egna.

När jag pratar politik med jämnåriga och yngre idag är en vanlig åsikt att det finns bra och dåliga saker i alla partier. I ena valet kan de ha röstat på vänsterpartiet, i nästa på

moderaterna. Politiken är inte fisk eller kött, utan ett smörgåsbord av åsikter man plockar från. Argumentationen sker lugnt och sakligt. Ingen hets om man inte håller med.

Och, mina damer och herrar, därmed lever vi i den bästa av världar. Eller hur?

Visst har det skapats ett politiskt klimat där politikerna kan koncentrera sig på sakfrågornas själva saklighet? Där de ideologiska lackmuspapper som tar fram det egentliga, förment egenintressebaserade motivet bakom ståndpunkterna, får ligga kvar i skåpet?

Politikerna kan inte längre vädja till gruppens lojalitet eller hetsa mot konstruerade fiendebilder. Ideologernas död ger liv åt de intellektuella processerna. En lidelsefri diskussion kan föras om t ex ökad lönespridning. Vänstern betonar värdet av att alla tjänar ungefär lika mycket och högern av att inträdesbiljetten till arbetsmarknaden för grupper som ungdomar, invandrare, lågutbildade etc är billig att lösa. Konsensus råder om de beslutsregler som sist och slutligen vaskar fram de konkreta lagförslagen – efter att förnuftiga medborgare samlats på torget, dryftat de gemensamma angelägenheterna och tagit skäl. Symbolpolitik är ingen intresserad av. Det hör en svunnen tid till, då politiken byggde på klassmotsättningar och hade

karaktären av ett ständigt pågående ideologiskt test (lackmuspapperet), då det sakliga ställningstagandet i den lilla frågan avgjorde om man stod på rätt sida i den grundläggande samhällskonflikten mellan arbete och kapital. Medan väljarna idag medlidsamt skulle småle om en politiker återföll i palmeretorik: ”På vilken sida står du? Står du på arbetarnas och tjänstemännens sida? Där står vi.” (1976) Utrymmet för populism är krympt till ett minimum. Robin Hood står inte längre mot sheriffen i Nottingham.

Stopp ett tag. Var det någon som inte kände igen sig? Det gör inte jag heller.

Situationen är något paradoxal. Klassröstningen har verkligen minskat. Vänster-höger-skalan är i gungning. Men det har inte lett till den intellektualisering av politiken och konstruktiva problemfokusering man kunde förvänta sig, och inte heller till de grundläggande moraliska överväganden som borde kunna uppstå när klassintresset försvagats.

Populisternas uppmarsch inför den socialdemokratiska partikongressen är ett tecken på det, matprisängesten efter medlemskapet i EU ett annat, blundandet i segregations- och

invandrarfrågan ett tredje (politikerna vågar inte ta kommandot över utvecklingen; först efter Åselefallet introducerades problematiken med de tusentals invandrare som ljugit om sin identitet för att få flyktingstatus – innan dess teg man, i det dubbla syftet att inte stryka rasisterna medhårs och slippa kritik från den moraliska elit som hyllar välfärdsstaten men samtidigt inte accepterar de uteslutningsmekanismer den implicerar).

Varför inger det politiska livet en sådan intensiv olust? Det finns en hel del förklaringar.

Missnöjet med sakernas tillstånd är överrepresenterat i politiken. De nöjda tenderar ju att odla sina individuella livsprojekt i stället. T ex har det faktum att svensk borgerlighet står sig så svag idag att göra med att socialdemokratien till skillnad från hur det var på 70-talet inte utgör ett antikapitalistiskt hot (löntagarfonderna).

Gräva skyttegravar

Striden om marginalväljarna hårdnar när partiernas fasta kärna minskar. För att infånga dem måste fienden demoniseras. Massmedia med sitt behov av dramaturgi hjälper till att gräva skyttegravarna. Så fort ett politiskt förslag läggs fram letar man upp ”vinnare” och ”förlorare”, vilket är lätt under välfärdsstatens förfallsperiod; politiken handlar ju allt mer om nedskärningar.

Hårddraget kan man säga att det räcker med 349 konspirations-teoretiker i riksdagen och några tusen som skriver arga insändare och demonstrerar för att hålla fiendebilderna levande, även om övriga nio miljoner lever i total harmoni. Särskilt som partistöd och annat håller de existerande partierna under armarna. De systemkonserverande mekanismerna är starka.

Att människor enligt olika undersökningar har större kunskaper om politik är tröst för tigerhjärtan. Samhället blir allt mer komplext; kunskapsproduktionen har svårt att hinna i kapp. Och den kunskap som finns är mer utspädd: färre är totalt okunniga, men i gengäld finns det också färre med så gedigna kunskaper att de har något intressant att bidra med till diskussionen.

Intresse motsättningar

Partierna blåser alltså upp intresse motsättningar som inte har någon vidare resonans i folkdjupet. Slagord ersätter analys. Det demokratiska samtal som förs inom systemet blir dumokratiskt, det som förs utanför är ljumt, eftersom det inte är omedelbart kopplat till makten, till de krafter som verkligen kan förändra samhället.

Politiken avlegitimeras, vilket leder till att de yngre generationerna vänder den ryggen, synligt t ex i den avtagande medlemstillströmningen till ungdomsförbunden. Enfråge-

relserna utgör inget verkligt substitut. De engagerar inte så många; de är trendkänsliga; de bortser från målkonflikter, vilket gör de snabba ur startblocken men föga uthålliga. Det är smörgåsbordets problematik. Bottnar inte de sakpolitiska ställningstagandena i en samhällssyn där den princip reglerar tänkandet, som säger att det bästa faktiskt kan vara det godas fiende, kommer man att hela tiden köra huvudet i väggen och ytterligare avlegitimeras politiken.

Till exempel leder ett statiskt fördelningstänkande till krav på höjda nivåer i socialförsäkringarna. Men höjda nivåer ökar arbetslösheten – incitamenten att söka jobb försvagas, minimilönerna drivs upp, statsskuldbelastningen höjer räntorna och minskar investeringarna – och en ny destruktiv fördelningskonflikt uppstår, den mellan dem som är inne på arbetsmarknaden och dem som är utanför.

Detta är i första hand ett vänsterproblem. Men borgerligheten har inte gjort mycket för att streta emot. På 60-talet var man t ex nästan lika välfärdspopulistisk som vänstern. Och i moderaternas ovilja att plocka hyressubventioner från de egna väljarna, liksom i folkpartiets hävdande av medelklassens intressen i socialförsäkringssystemen, ser vi att intressestyrd fördelningskamp förs också i det lägret.

Fördelningskonflikterna tömmer politiken på moralisk auktoritet. Dels genom att de tar så stor plats i debatten, dels genom att egenintressets genomsyrande av politiken underblåser känslan av att det är okay att roffa åt sig: fallskärmar, tjänstebilar, styrelsearvoden, HSB-lägenheter, lyxresor utomlands. I såväl näringslivet som Rörelsen tycks samvetena bli allt rymligare. Lägg till detta småfolkets myglande i bidragsdjungeln.

Försvunnen medborgare

I det genompolitiserade samhället tänks hävdandet av värden ske inte i kyrkan, inte inom familjen, inte i folkrörelser, inte i det personliga föredömet – utan på den politiska arenan. Genom att betala skatt, t ex, uttrycks solidaritet. Men ingen känner längre att det förhåller sig på det sättet. Ett tecken på det är att u-hjälpen är en så liten fråga.

När jag och moderaterna bråkade på skolgården trodde vi att vi kämpade för det goda, jag utifrån mitt Robin Hood-tänkande, de utefter frihetliga principer. Varje debatt var ett ansvarsfullt uppdrag, eftersom det också var ett moraliskt test. De ideologiska skyggglapparna till trots var vi goda medborgare.

Det kom häromåret ut en bok som hette *Medborgaren som försvann* (Göran Rosenberg). Tyvärr talar ingenting för att han är på väg tillbaka.